

ANKARA'DA AMERİKALI BİR GAZETECİ: CLAIR PRICE AN AMERICAN JOURNALIST, CLAIR PRICE IN ANKARA

Yrd.Doç.Dr.Serpil SÜRMELi*

Ankara, Sakarya Zaferi ve Fransızlarla imzalanan Ankara İtilâfnamesi'nin ardından yoğun bir ziyaretçi akınına uğradı. Resmi ve gayri resmi temaslar yapmak üzere Anadolu'nun bu küçük kentinin yolunu tutanlar, 23 Nisan 1920'de kurulan yeni Türk Devleti'nin, 1921 yılı sonuna kadar askerî ve siyasî alanda kaydettiği başarılarıyla merak ve ilgi uyandıran kadrosunu yakından görmek, tanımak ve anlamak isterken, çıkarlarına uygun ince hesaplarını da beraberlerinde getirmeyi ihmal etmiş görünmüyorlardı.

Doğal olarak ziyaretçilerin merak ve ilgisine, Avrupalıların Küçük Asya, Türklerinse Anadolu dedikleri coğrafyada ne olup bittiğiyle ilgili bir cevap vermek gerekirdi. Aslında Anadolu'da olup bitenler Avrupalı güçlerin hiç de yabancı olmadığı gelişmelerdi. Mazlum bir millet ülkesini istila edenlere karşı, uzaklarda kimsenin farkında bile olmadığı ama kendi yüreğinde ve toprakları üzerinde fırtınalar kopararak, tek başına, onurlu bir hukuk mücadelesi vermekteydi. Bu mücadelenin ve Yeni Türk Devleti'nin lideri yüksek sesle şöyle diyordu. "Sümgü, kuvvet, şeref ve haysiyetin müdafaa etmediği hatlar, başka hiçbir prensiple müdafaa edilemezler"¹.

Silaha sarılmaktan başka çare bırakmayanlara karşı, milletin kendi mukadderatına kendi sahip çıkarak, bağımsızlığını yaşadığı topraklar üzerinde yeniden kazanmayı amaç edinen ve bu amacı dış politikasının temel hedefi haline getiren yeni Türk Devleti, Sakarya Zaferi'ne kadar süren 20 aylık icraatında bunu, büyük bir yol kat ederek başarıyla gösterdi. Bu yolda attığı ilk adım, Ermenileri Doğu Anadolu'dan sürüp,

* Atatürk üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi, Erzurum.

¹ Falih Rıfka Atay, Atatürk'ün Bana Anlattıkları, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s.61-62.

Gümrü'de Sèvres/Sevr zincirini kırmak oldu. Sakarya Zaferi ve ardından Fransızlarla imzalanan antlaşma ise Fransızları ve himayelerindeki Ermenileri Güney Anadolu topraklarından atıp, İtilaf blokunun parçalanmasını sağladı. Böylece Fransız-İngiliz ittifak zincirinin kırılması, dış politikada hedeflenen amacın ikinci önemli başarısı oldu.

Ülkede ve yurt dışında büyük yankı yapan Türk-Fransız antlaşması, başta İtilaf grubu içinde, Fransızların Türklerden ekonomik ayrıcalıklar koparıp koparmadığı merak ve şüphesini uyandırdı. Bu merak ve şüpheyle Ankara'ya koşup gelenler arasında ittifaklarındaki ilk zinciri kıran ve müttefiklerinden yana hayal kırıklığına uğramış İtalyanlar vardı. Cavaliere Tuozzi heyeti ekonomik çıkar hesaplarıyla Ankara'ya ziyaret ederken, aradıklarını bulamayıp elleri boş döndükleri sırada, Türk-Fransız antlaşmasından Türkiye'nin batılılara bağlandığı endişesine kapılan Bolşevik Rusya'nın kalabalık bir kabileyle Ankara'ya gönderdiği Mihail Frunze başkanlığındaki Ukrayna heyetiyle karşılaştılar. Çok geçmeden İstanbul'daki Yüksek Komiserliğe bağlı Amerikan Ticaret Ataşesi Julian Gillespie de gayri resmi temsilci olarak Ankara'ya geldi. Ayrıca bu sırada iki yabancı hanım da Ankara'nın konukları arasındaydı. Bunlardan biri Yakın Doğu Yardım Örgütü'nden Florence Billings diğeri Fransız Gazeteci Berthe G.Gaulis'ti.

Yeni Türk Devleti'nin merkezinde bu ziyaretçi trafiği devam ederken, 20 Aralık 1921'de bir başka konuk Ankara'ya geldi. Bu kişi Türk basınının da büyük ilgi gösterdiği Amerikalı Gazeteci Clair Price'dı.

Clair Price, 1920 yazından itibaren Amerika'da Rum ve Ermeni propagandacılarının Türkiye aleyhinde süren yoğun faaliyetleri sırasında, Amerikan basınında tarafsız yazılarıyla, 1921 yılı ortalarından itibaren de Türk millî davası lehinde yazdığı makaleleriyle dikkatleri üzerine toplamış Türkiye'de olup bitenler hakkında Amerikan kamuoyunun aydınlatılmasına, Amerikan basının ilgisini çekip, Türk davasının artarak işlenmesine vesile olmuştu².

Yeniğün gazetesinin Amerika'daki hususi muhabiri M.Zekeriya (Sertel) Bey tarafından gönderilen bir mektupla, Amerikan basınında Clair Price'ın başını çektiği bu durum şöyle ortaya konmaktaydı:

² Vakit, 3 Şubat 1338/1922, No:1490.

“Bir süre önce Amerikan basınında garip ve inanılmaz bir değişikliğe şahit olduk. Hemen bütün gazeteler Türk’ün davasını savunan yazılar yazdılar. Şimdiye kadar Türk lehinde bir harfe bile sütunlarında yer vermeyen hatta en kaba hücumlara karşı gönderilen savunmaları yırtıp sepete atan gazeteler ilk defa olmak üzere seneler süren bu kanlı mücadelede Türk’ün de dinlenmeye layık bir hakkı olduğunu teslim etmek zorunda kaldılar.

“Her gün yeni bir hakaret, yeni bir alay altında ruhları ezilen bizler için bu neşriyat çok teselli verici bir etki yaptı. Amerikalılar da ilk defa Türk’ün ne istediğini öğrenmeyi başardılar”³:

Zekeriya Bey, Türklerin haklı davasını ilk defa Amerika’nın en nüfuzlu gazetesi Newyork Times’da savunmaya başlayanın Clair Price olduğunu Türk’ün Müdafaası Yolunda Bir-İki Söz” başlığı altında Türklerin davasını Amerikalılara anlatıldığını belirterek Türklerin azınlıklara karşı büyüklük gösterdiğini, Doğu meselesinin suni bir siyaset oyunundan başka bir şey olmadığını, İzmir ve Trakya’nın haksız yere işgal edildiğini, Türklerin istiklal için açtıkları savaşta haklı olduklarını yazıldığını ifade etmekteydi. Clair Price’in meseleyi açıklamak için Amerikalılara:

“-Farzediniz ki Amerika bütün arazisinden mahrum edilerek Teksas hükümeti dahiline atulsın ve oranın verimsiz çıplak arazisinde bin türlü iktisadi kayıtlar altında yaşamaya mahkum edilsin. Acaba böyle bir karara Amerikalıların vereceği cevap ne olabilirdi? Savaş ve karşı koymak değil mi? İşte Türkler de bunu yapıyorlar” sözleriyle parlak ve doğru bir savunma ortaya koyduğunu yazan Zekeriya Bey, bunun ardından World gazetesinin İstanbul muhabirinin Yunanlıların İzmir’de yaptığı facialara değinen bir telgrafının yayımlandığını, bu telgrafta Türklerin katliam karşısında bile soğukkanlılıklarını koruyarak halkın sulh ve sükûnunu sağlamaya çalıştıkları ifadesinde bulunduğunu belirtmekteydi.

Amerikan gazetelerinden günlük bir milyon tirajı olan Newyork American adlı gazetenin “Türk-Yunan Davası” başlığı altında yazılan bir makalesinde ise, Türkiye’nin Amerika’nın meşhur boks şampiyonu Dempsey’e Yunanlıların da Fransız boksör

³ M.Zekeriya “Amerikalı Misafirimiz ve Amerika ve Biz”, Yenigün, 19 Kanun-ı evvel 1337/19 Aralık 1921, No:755-368.

Carpintier'e benzetilerek* hakla kuvvetin birleştiği yerde saldırganın yenilmesinin tabii olduğu sonucunun vurgulandığını belirten Zekeriya Bey, Amerikan basınında Türklerin haklı davası hakkında yazılan yazılara devam ederek American Review of Review dergisinde Ellis adlı Amerikalı bir yazarın makalesine değinmekteydi. Yazar, makalesinde İstanbul'da bulunduğu sırada ve İzmir'in işgalini takip eden günlerde Türklerin ileri gelenleriyle yaptığı konuşmalara değinerek, onların uğradıkları haksızlıkları, dört senelik tahribi ağır bir savaştan sonra ellerine vurulan kelepçelerden haklı olarak şikayet ettiklerini, kırgınlık ve teessürlerini gizlemediklerini, Avrupa'dan adalet beklerken uğranılan ani darbenin üzerlerinde bıraktığı acı etkilerini anlattıklarını, Amerikalı yazarın Türklerin bu konudaki düşüncesi ve hislerini makalesinde haklı bulduğunu ifade eden Zekeriya Bey, yine yazarın Doğu meselesinin mahiyetini bugünkü şeklini ve sonunda da Türk'e eski mevki verilmedikçe barışın iadesinin mümkün olmadığı kanaatinde olduğu şeklinde, yazdığını açıklamaktaydı.

Zekeriya Bey, yine bir başka Amerikan dergisi olan ve haftada bir dünya basınından bir olayı özet olarak okuyucularına nakleden Linerevoy Digest'in "İzmir İade Olmadıkça Barış Olamaz" başlığı altında Anadolu gazetelerinin neşriyatını naklettiğini belirtmekteydi⁴.

Zekeriya Bey, Türk millî davası lehinde Clair Price'ın başını çektiği Amerikan basınında ortaya çıkan değişikliği ve artan ilgiyi örneklerle açıklarken, Clair Price bu ilginin sebeplerini kendi adına şöyle ifade etmekteydi:

"Ben Doğu'yu Genel Savaş'tan sonra tanıdım. Mütârekeden sonra 1919 yazında merkezi Londra'da olan "Amerika Haber Sendikası" adıyla bilinen haber ajansı tarafından Mısır, Filistin, Suriye ve İstanbul'a gönderildim. Bu sendikaya Amerika'nın yüz kadar günlük gazetesi abonedir. Sendika her şehirde yalnız bir gazeteye haber satmaktadır. Sendikaya abone olan Newyork şehrindeki Newyork Sun gazetesidir. Doğuya geldiğim zaman "Şark Meselesi" hakkında bir fikir sahibi değildim. Fakat

* William Harrison Dempsey (1895-1983) Amerikalı boksör 1919'da tüm sikletlerde dünya şampiyonu oldu. Fransız boksör Georges Carpintier'i (1894-1975) 1921'de Jersey City'de yapılan karşılaşmada nakavtla yendi. (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, Carpintier ve Dempsey maddeleri).

⁴ M.Zekeriya "Amerikalı Misafirimiz ve Amerika ve Biz", Yenigün, 19 Kanun-ı evvel 1337/19 Aralık 1921, No:755-368.

Amerikan kamuoyunun bu konudaki fikrini bildiğim için ne gibi haberler o kamuoyunu tatmin eder ve Amerika'da rağbet görür takdir ediyordum. Bunun üzerine sendikanın da isteğiyle bu türde makaleler yazmak için Doğu'ya geldim. Önce Mısır'a sonra Filistin'e gittim. Filistin'den yolladığım makaleler Siyonizme pek taraftarane değildi. Bu makalelerimin ajansın merkezi olan Londra'da değiştirildiğini ve imzam altında olduğu halde fikrime tamamen aykırı bir tarzda neşredildiğini gördüm.

“Filistin'den İstanbul'a gelmek üzere Urfa'dan geçerken orada hastalandım. Fakat hasta olarak İstanbul'a geldim ve orada 10 gün kadar kaldıktan sonra Londra'ya gittim. Baktım ki, yazdığım bütün makaleler ajansın istediği tarzda tekrar yazılmıştı. Ben imzam altında olduğu halde fikirlerime tamamen aykırı olan bu türde neşriyata itiraz ettim. Fakat ajans Amerika'da bu tür haberlerin satılabileceğini beyan etti ve fikir değiştirmedeğim ya da o tarzda makaleler yazmadığım takdirde beni istihdam edemeyeceğini bildirdi. Ben de hemen istifa ettim ve bağımsız olarak Doğu hakkında yazmaya başladım. Fakat bu sürede pek az yazdım. O zamandan, geçen Mayıs'a kadar Londra'da ikametim süresince, çoğunlukla vaktimi Yakın Doğu meselesini araştırmaya ayırdım. Yakın Doğu hakkında arzu edilen tarzda makale yazmamamdan dolayı telaşa düşen haber sendikaları, bu mesele üzerindeki merakımı artırdı.

“Yakın Doğu meselesinin başlangıcından şimdiye kadar bütün safhalarını iki senelik sürekli bir gayretle araştırıp inceledim. Hindistan ile Avusturya arasındaki memleketlerin ilköğretim zamanımıza kadar olan olayları hakkında ihtisas sahibi oldum. Bu öğrendiklerim beni artık sonsuza kadar Yakın Doğu'ya bağladı.

“Geçen yaz Amerika'ya gittim. Newyork'a ulaştıktan sonra Newyork Times gazetesine tarafsız bazı makaleler yazdım. Newyork Times gazetesi Genel Savaş sırasında ve o zamandan beri şiddetli Ermeni ve Rum taraftarlığı yaptığı için bu makalelerimin neşredileceğini ihtimal vermiyordum. Fakat hayret ve memnuniyetle gördüm ki, Newyork Times gazetesi bu makalelerimi neşretti ve beni yazmada devam etmem için teşvik etti. Newyork Times'de neşredilen bu makalelerim Ermeni ve Rum görüşlerinden yazılmamış ilk makalelerdir. Rumlar ve Ermeniler tabiatıyla çok kızdılar ve Newyork Times'a bu tarzdaki neşriyatına bir son vermesi için başvurular. Fakat Newyork Times gazetesi bunlara önem vermedi ve bana yazmaya devam etmemi bildirdi.

“Newyork Times gazetesinin bu neşriyatından Amerikan kamuoyunun artık Türk davasını dinlemeye hazır olduğunu anladım. Çünkü Newyork Times kamuoyunu gayet iyi anlar ve yalnız onu tatmin edecek yazıları neşreder. Newyork Times gazetesi Amerika'nın en büyük gazetesidir ve bütün başarılarının esasını bu teşkil etmektedir. Makalelerimin Times gazetesi tarafından neşri üzerine anladım ki Ermeni ve Rumlar ne derlerse desinler Amerikalılar gerçekleri dinlemeye ve anlamaya hazırdırlar”⁵.

Clair Price'ın bu açıklamasıyla ortaya merak edilen bir soru çıkmaktaydı. O da Amerikan kamuoyunun Türk davasını daha önce dinlemeye ve anlamaya hazır değilken, neden 1920 yazından itibaren hazır bir durumda olduğuydu.

Clair Price bu sorunun cevabını şöyle vermekteydi. “Genel Savaş sırasında Türklerin davasını dinlemek söz konusu olamazdı. Çünkü Türkler, Amerika'nın müttefikleri aleyhinde savaşıyorlardı. İşte bu aralık Amerika'daki Türk düşmanları istedikleri gibi propagandada serbesttiler. Savaştan beri de ne Türkler ne de Türklerin dostları tarafından lehlerine hiçbir şey söylenmemiştir. Türkler her nedense iyi propagandacı değildiler. Türklerin millî gururu yabancı kamuoyunu kendi tarafına çekmek için Ermeniler gibi yaltaklanmalarına engeldir. Türk sakindir, vakurdur. Efendi tavırlıdır. Halbuki Ermeni de o milli gurur olmadığı gibi şahsi gurur da yoktur. Yaltaklanır, gürlü eder, kıyamet koparır, bırakınız ki Amerika'da ve bilhassa Newyork'ta Ermeniler ve özellikle Rumlar Türklerden pek çokturlar. Eğer miktarca Türklerle Ermeniler eşit bile olsalar Ermeniler daima Türkleri propagandada mağlup ederler. Çünkü dediğim gibi Ermeni Türk'ün yapamayacağı şeyleri yapmakta asla tereddüt göstermez. Amerikan kamuoyunda Türkler lehine doğru ortaya çıkan hareket yine Ermeni ve Rumların tesiriyle olmuştur. Türklerin bu hususta hiç de etkisi olmamıştır. Ermeni ve Rumlar önlerinde hiçbir karşı koyan görmeyince alabildiklerine gittiler ve propagandalarında her türlü sınırı aştılar. Mesela Ermenilere göre Genel Savaş sırasında Türkler tarafından katledilen millettaşlarının miktarı Türkiye'de ikamet eden genel Ermeni miktarını aşmaktadır. Tüyleri ürpertecek bir şekilde katledildiği ilan edilen bu Ermenilerin bugün hayatta oldukları ve hatta geçinmeleri için Ermenilerin Amerika'dan para dilendikleri meydana çıkınca halkta bir şüphe oluşmuştu.

⁵ Vakıf, 3 Şubat 1338/1922, No:1490.

“Yine Ermeni ve Rumlar Türk milletinin mahv ve harap olduğunu, yalnız askeri yenilgiye uğramakla kalmayıp ahlaken de bozulduğunu, Amerika’ya ilan etmişlerdi. İşte bu propaganda üzerine Yunan ordusunun Anadolu’yu bir taraftan bir tarafa katetme işinin bir gezitiden ibaret olacağına dair Amerikan kamuoyunda bir kanaat oluşmuştu. Bu kanaat o kadar kesindi ki, Amerikalılar İnönü savaşlarına adeta inanmıyorlardı. Nihayet Türk milletinin mahv ve harap olmak şöyle dursun her zamanki kadar zinde, yaşamak için her zamankinden çok mücadeleye hazır olduğu görününce, yine Amerikalılar etraflarına şüpheli gözlerle bakmışlardı. Halk ne olmuş, ne bitmiş, ne olacaktı hep bunları anlamak istiyordu. İşte Newyork Times gazetesi kamuoyundaki bu ruh halini keşfetti ve benim bu sırada yazdığım makaleleri iyi karşıladı. Newyork Times’den başka diğer birçok gazete ve dergiler de yazımanı istediler. Bu sırada Asia, Century, Times Magazine dergilerine yazıyordum. Amerika’da Yakın Doğu meselesi hakkında merak o kadar derindi ki, bizzat Doğu’ya gecip araştırma ve incelemelerde bulunmaya ve makalelerimi asıl yerinden yazmaya karar verdim. Ankara’ya gitmenin imkansız olup olmadığını orada araştırdım”⁶.

Bu son sözlerinden anlaşıldığı üzere Clair Price Ankara’ya gelme imkanını araştırıp bulmuş olmalı ki Ekim 1921’de Newyork’tan hareket etmişti. Önce İstanbul’a gelen Clair Price burada beş gün kaldıktan sonra bir Amerikan torpidosuyla Ankara’nın en önemli limanı olan İnebolu’ya varmıştı. Burada o sırada Avrupa’dan Ankara’ya dönen Bekir Sami Bey’le karşılaşmış birlikte Ankara’ya gitmek üzere yola çıkmışlardı. Clair Price, İnebolu’da Bekir Sami Bey’le karşılaşmasına bu tesadüften dolayı kendini fevkalade şanslı saydığını, çünkü bu yolun oldukça zor olduğunu fakat Bekir Sami Bey’in kendisine her türlü yardımda bulunduğunu söylemişti⁷.

Oniki gün süren yolculuktan sonra 20 Aralık 1921’de Rauf ve Fethi Beyler Bekir Sami Bey’i, Clair Price’i ise Vakıf gazetesi başyazarı Ahmet Emin Bey karşılamak üzere otomobille hareket ederken, yolcuların görüldüğü yerde otomobiller durdurularak

⁶ Vakıf, 3 Şubat 1338/1922, No:1490.

⁷ Vakıf, 3 Şubat 1338/1922, No:1490.

Adnan Bey'le pek çok gazeteci ve bazı konuklar hazır bulunmuşlardı*. Akşam 8'de gerçekleşen ziyafetin sonunda Anadolu Matbuat Cemiyeti adına Yunus Nadi, Berthe Gaulis, Clair Price ve Yusuf Kemal Bey birer konuşma yapmışlardı.

İlk konuşmayı yapan Yunus Nadi Bey, Fransız ve Amerikalı misafirlerin bir arada bulunmalarına kıymetli bir vesile teşkil ettiğini Fransız gazetecinin bütün ülkenin tanıdığı ve takdir ettiği bir şahsiyet olduğunu, 25 Aralık'ta cepheye, Anadolu'nun savunduğu davanın görüldüğü yere gideceğini, Amerikalı gazetecinin ise uzaklardan Amerika'dan geldiğini, kendisiyle önceki gün yaptığı görüşmede Türklerin Amerika'da hiç çalışma vasıtaları olmadığını ve bu sırada Türkler aleyhine çalışan unsurlar bulunduğunu söylediğini ama Amerika'da Türk tarafının da dinlenmesi eğiliminin ortaya çıktığını, kamuoyunun nihayet hak ve gerçeği ayırıp, gereğini yapacağı açıklamalarından memnuniyet duyduklarını ifade etmişti. Yunus Nadi Bey, "Biz hakkın tarafımızda olduğundan emin olduğumuz için" Amerika'nın Türkleri dinlemek istemeleri halinde sonucun Türk'ün hakkını teslim etmekte karar kılınacağına hiç şüpheleri olmadığını da sözlerine eklemişti¹³.

Yunus Nadi Bey'den sonra Fransız Gazeteci Berthe Gaulis, Fransa'nın hak, gerçek ve Türkleri sevdiğini, Türklerle geleneksel dostluğu korumaya devam edeceğini belirten kısa bir konuşma yapmıştı¹⁴.

Berthe Gaulis'in ardından Clair Price ayağa kalkarak bu ziyafeti düzenleyen Matbuat Cemiyeti'ne ve davete katılan Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'le TBMM İkinci Başkanı Adnan Bey'e teşekkür ettikten sonra şu konuşmayı yapmıştı:

"İstanbul'da iken Ankara'ya gelmeyi iki sebeple arzu ettim. İlk olarak Türkiye'yi severim. İkincisi emperyalizmden nefret ederim. Emperyalizmin ne demek olduğunu

* Bu ziyafette hazır bulunan konuklar arasında, Hariciye Siyasi İşler Genel Müdürü Hikmet Bey, Ertuğrul (Bilecik) Mebusu Ahmed Hamdi Bey, Matbuat Genel Müdür Vekili Ethem Hidayet, Vakıf Gazetesi Başyazarı Ahmed Emin, Vakıf Gazetesi özel muhabiri Lütfi Arif, Öğüt Gazetesi Sahibi Ahmed, Yenigün gazetesinden Kemal Salih Beylerle, Yeni Dünya Gazetesi Başyazarı Arif Oruç, Aka Gündüz, Ruşen Eşref Beyler ve Yakın Doğu Yardım Heyeti Üyesi Florence Billings bulunmaktaydı. Ziyafete Nafia Vekili Rauf, Dahiliye Vekili Fethi ve Gazeteci Celal Nuri Beyler davetli oldukları halde mazeretleri dolayısıyla katılamamışlardı. (Yenigün, 25 Kanun-ı evvel 1337/25 Aralık 1921, No:373-760).

¹³ Yenigün, 25 Kanun-ı evvel 1337/25 Aralık 1921, No:373-760.

¹⁴ Tevhid-i Efkar, 25 Kanun-ı evvel 1337/25 Aralık 1921, No:196-3224.

birçoğumuz yedi sene var öğrendik. Türkiye, İran, Afganistan sair ülkelerle beraber bir asırdır emperyalizmin ne demek olduğunu canlı bir surette öğrendi.

“Ben birçok hususta İngiltere’yi severim. Orada uzun süre yaşadım. Birçok dostum vardır. Fakat emperyalist İngiltere sizinle beraber düşmanımdır. Emperyalizmi özellikle emperyalizmin ne demek olduğunu Ankara hükümeti kadar kimse bilemez. Emperyalizm devam ettikçe bütün bu ülkeler de mücâdelede bulunacak ve ülkeleri emperyalizmden kurtulana kadar bu mücâdele devam edecektir. Burada yani Anadolu’da oynanan oyuna katılanlar acaba ne kadar büyük sahnede bulduklarını biliyorlar mı? İstanbul, Tahran, Kabil’de yarım asırdır Ankara’daki hükümet gibi bir idare olsaydı artık bu mücâdele olmayacaktı.

“Yarım asırdır İstanbul’dan Hindistan’a kadar bütün Doğu’da Rus ve İngiliz emperyalizmi devam ediyor, Ankara’nın tuttuğu mücâdele şüphesiz bunu da ortadan kaldıracaktır. Artık uyanan ve mücâdelesine sonuna kadar devam karar veren Türk milleti sağlam temelli bir barışa nihayet kavuşacaktır.

“Bu sabah Yusuf Kemal Bey’le görüşürken kendisine de söyledim. Washington Kongresi’nden bahsediyorduk. Dedim ki, Doğu meselesi şurada veya orada toplanacak kongrelerle halledilemez. Ankara’nın yapacağı ve yaptığı gibi hareketlerle halledilecektir.

“Buraya gelmekten maksadım Amerikalılara emperyalizmin gerçek dünyadaki yerini öğretmeye çalışmak. Bu gerçek dünya Ankara’da olduğu kadar canlı bir şekilde hiçbir şey öğretmez. Buraya gelmekteki ikinci maksada gelince Türkiye’yi severim. Gerçekten Türkiye’yi sevenler için Newyork çok hoş bir yer değildir. Fakat ümitsiz bir yer de değil... Aksine bir oluş için durum hazırlanmıştır. Amerika’nın hareket tarzı misalsizdir. Amerikalıların adalete saygıları vardır. Fakat bugün Türkiye hakkında bilgi sahibi değillerdir. Amerikalılar gerçeği öğrenince hızla muhakeme edecekler, adaletin mükemmel geleneği gereğince hükümlerini vereceklerdir. Türkiye’yi seven, Türklerin dostu olan bir kimsenin Türkiye’ye yapacağı en büyük hizmet dışarıda gerçeği

süslemeden söylemekten ibarettir. Ben bu göreve kendimi vakfettim. Ta ki Amerika Doğu'ya adalet geleneği çerçevesinde yakın ve Doğu'yu gerçek gözüyle görsün"¹⁵.

Clair Price'ın yukarıdaki konuşması şiddetli alkışlarla karşılandıktan ve kendisine Türkiye hakkındaki samimi hissiyatından dolayı teşekkür edildikten sonra son konuşmayı Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey yapmıştı.

Yusuf Kemal Bey konuşmasına Hariciye Vekaleti adına Anadolu Matbuat Cemiyeti'ne teşekkür ederek başlamış ve cemiyetin düzenlediği bu ziyafet sayesinde kendilerini sevindirecek sözler duyduklarını ifade ederek, dünyada emperyalizmin en haksız ve acımasız saldırılarına maruz kalan milletin tek Türk milleti olduğunu, iki seneden beri mücadele eden bu milletin mutlaka hakkını alacağını ve mücadelesine hakkı teslim edilinceye kadar devam edeceğini söyleyen Yusuf Kemal Bey, ancak Türk milletinin sadece haklı bir mücadele vermesinin yeterli olmadığını bunu dünyaya söylemek ve anlatmak gereğini de vurgulayarak Clair Price'ın Türkleri olduğu gibi görmek ve dünyaya anlatmak üzere büyük zahmet ve zorluklara katlanarak Ankara'ya geldiğini bunun için kendisini takdir ettiklerini belirtmişti. Bir kahvenin kırk yıl hatırını sayan Türk Milleti'nin bu hizmetleri unutmayacaklarını ifade eden Yusuf Kemal Bey, "Bugün Pierre Loti, Berthe Gaulis, Claude Farrere adı Türk Tarihi'ne nasıl şükranla geçtiyse, Price adı da o suretle şükranla geçecektir. Türk Milleti iyiliği inkar eden kavimlerden değildir. Clair Price'ın Türk'ün kalbinde cidden pek büyük akis uyandıran sözleri hepimizi etkiledi. Bay Price, bizi ve halimizi iyi anlamış.

"Biz haklarımızı savunurken, tarafsız bir yabancı:

"-Yürüyün, gittiğiniz yol doğru yoldur. Yürümekte devam edin. Emperyalizm kırılmalıdır." Diyor. Onun için kendilerine söylüyorum. Biz sözlerini tutacağız ve yürüyeceğiz, kendilerinden rica ederim, eğer biz bu yolda yürürken daha büyük saldırılara maruz kalırsak onlar da görevlerini iyi yapınlar, bizi daha fazla savunsunlar"¹⁶ sözleriyle Türk Millî Mücadelesi'nin ana çizgilerini ortaya koyarak, duygu ve düşüncelerini kısaca özetlemişti.

¹⁵ Yenigün, 25 Kanun-ı evvel 1337/25 Aralık 1921, No:373-760; Hakimiyet-i Milliye, 25 Kanun-ı evvel 1337/25 Aralık 1921, No:387; Vakit, 25 Kanun-ı evvel 1337/25 Aralık 1921, No:1452.

¹⁶ Yenigün, 25 Kanun-ı evvel 1337/25 Aralık 1921, No:373-760; Hakimiyet-i Milliye, 25 Kanun-ı evvel 1337/1921, No:387; Vakit, 25 Kanun-ı evvel 1337/25 Aralık 1921,

Akşam 11'e kadar devam eden bu ziyafet sonunda konuklar Anadolu Lokantası'ndan ayrılmışlardı.

Akşamki davete mazeretleri nedeniyle katılamayan Rauf ve Fethi Beyler, ertesi gün Clair Price'ı ziyaret etmişlerdi¹⁷.

Başta hükümet yetkilileri ve gazeteciler olmak üzere Ankara'da temaslarını sürdüren Clair Price, bu arada Afgan Büyükelçisi Sultan Ahmed Han¹⁸ ve yine o sırada Patrikhane'den ayrılıp Türk Ortodoks Kilisesi'ni teşkilatlandırma çabası içinde olan Papa Eftim Efendi¹⁹ ile de görüşmelerde bulunmuştu.

26 Aralık 1921'de Clair Price onuruna Yakın Doğu Yardım Heyeti'nden Florence Billings bir ziyafet vermiş²⁰ 6 Ocak'ta ise Clair Price, Ankara'da gördüğü samimi kabul ve misafirperverlikten dolayı şükranlarını sunmak üzere başta hükümet yetkilileri ve gazeteciler olmak üzere bir akşam yemeği düzenlemişti.

Şark Lokantası'nda düzenlenen bu yemeğe Hariciye Vekili Yusuf Kemal, Dahiliye Vekili Fethi, TBMM İkinci Başkanı Adnan, Hariciye Encümen Başkanı ve Erzurum Mebusu Celaleddin Arif, Antalya Mebusu Hamdullah Suphi, Kastamonu Mebusu Dr.Suad, Diyarbakır Mebusu Zülfi, Hariciye Hukuk Müşaviri Münir, Hariciye İşleri Siyasi Genel Müdürü Hikmet, Hariciye memurlarından Hakkı Cemal, Ruşen Eşref, Yunus Nadi, Matbuat Müdür Vekili Hidayet Beylerle, birkaç gazeteci ayrıca Florence Billings ve Amerikan Ticaret Ataşesi Julian Gillespie* katılmışlardı²¹.

Yemeğin sonunda bir konuşma yapan Clair Price Türkiye hakkında görüşlerini şöyle ifade etmişti.

No:1452. Davetteki konuşmaları Ruşen Eşref Bey Fransızca'ya, Ahmed Emin Bey İngilizce'ye tercüme ederek konuklara aktarmıştı.

¹⁷ Tevhid-i Efkâr, 25 Kanun-ı evvel 1337/25 Aralık 1921, No:196-3224.

¹⁸ Clair Price, Türkiye'nin Yeniden Doğuşu, Çev.Bilal Çölgeçen, Yeni Hayat Kütüphanesi, İstanbul, 2003, s.12.

¹⁹ İleri, 8 Kanun-i sani 1338/8 Ocak 1922, No:1413; Price, Türkiye'nin Yeniden Doğuşu, s.137-139.

²⁰ Vakıf, 28 Kanun-ı evvel 1337/28 Aralık 1921, No:1455.

* Amerika Ticaret Bakanlığı adına ticari araştırma yapmak için gayri resmi temsilci olarak görevlendirilen Julian Gillespie 26 Aralık 1921'de Ankara'ya gelmişti.

²¹ Hakimiyet-i Milliye, 8 Kanun-ı sani 1338/8 Ocak 1922, No:399; Yenigün, 9 Kanun-ı sani 1338/9 Ocak 1922, No:772-385.

“Ankara’ya geldiğim zaman daha sokaklarında büyük bir hüsn-i kabulle onurlandım ve samimi bir güvenle karşılandım. Bir yabancı olduğum halde bütün ümitlerimin aksine her kapının açık olması bana gerçeği tamamiyle gösterdi. Her şeyi gördüm ve her şeyde kanaat sahibi oldum. Bu sayede benden bilgi isteyecek herkese ve özellikle Amerika’ya söyleyecek çok şeylerim var. En önemli izlenimim, karşısında bulunduğum kuvvetli milliyetperverliktir.

“Türkiye’nin bugünkü durumuyla Amerika’nın emeli hakkında büyük bir benzerlik vardır. Amerika’da Türkiye gibi çeşitli unsurlardan oluşan bir ülkedir. Gayesi bu unsurları bir araya toplamaktır. Anadolu’nun muhterem Başkanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri dünyanın yetiştirdiği en büyük zekalardan, en büyük şahsiyetlerden biridir. Yarın tarih bu muhterem ismi listesine alacaktır. Diğer bir izlenimim de şudur: Büyük Meclis Türkiye’yi yegâne temsil eden heyettir.

“Türkiye’nin gelecekteki idaresi şimdiden sağlam bir şekilde hazırlanıyor. Şu anki kasırgalardan kurtulunca milletin selameti de kuvvetlenmiş olacaktır. BMM Türkiye’nin temel taşıdır. Bunu Amerika’da böyle tanıtacağım ve vatandaşlarıma yazacağım ki, Ankara’da bir meclis vardır ki, milletin yegâne temsilcisidir. Türkiye’yi ancak o teşhis ettirir. Anadolu’da çok şeyler gördüm. Kısa bir zaman zarfında ayrılacağım için çok üzgünüm ve bahara tekrar geleceğimi ümid ederim”²². Clair Price’dan sonra Adnan ve Dr.Suad Beyler sırasıyla söz almış ve en son konuşmayı Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey yapmıştı.

Yusuf Kemal Bey, “Misafirimiz bizi sevindirecek sözler söylediler. Evet Türk kapıları Türk’ün bütün dostlarına daima açıktır. Belki bizim ağırlamada kusurlarımız vardır. Fakat size bir şey gösterebildik ki, o da buradaki mesaimiz, mücadelemizdir. Size kapıları açtık ki bunları görünüz ve dünyaya anlatınız. Türklerin barbar, vahşi, medeniyetsiz, katliamcı olduğu hakkındaki yanlış fikri siliniz. Kahramanlık yalnız savaş meydanlarında değildir. Fikir meydanlarında da kazanılır. Amerika’da bütün bu gördüklerinizi söyleyerek bu kahramanlığı kazanınız.. Biz hakkımız için savaşıyoruz. Savaş elimizde ancak bir vasıtaadır. Gaye değildir. Emperyalizme karşı çok şey söylemeyeceğiz. Onun bütün derdini acısını çeken biziz. Bizi bu yola zaten

²² Hakimiyet-i Milliye, 8 Kanun-i sani 1338/8 ocak 1922, No:399.

emperyalistler sevketti. Türkler eğer yalnız başına kalmış olsalardı elbetteki bir tek Yunan neferi güzel İzmir'imize çıkamazdı. O canavarların Türklere yaptıkları vahşetleri öğrendiniz. Bunları hep tarafsız bir şekilde yazınız ve deyin ki: "Doğu'da hakkı verilecek, doğu'da hakkı tanınacak, Doğu'da davasına saygıyla bakılacak bir Türkiye vardır" sözleriyle konuşmasını bitirdikten sonra Clair Price teşekkür ederek "Davası eski olmayan Amerika'da bütün bu görülenler takdirle karşılanacaktır" cümlesini ilave etmişti²³.

Clair Price Ankara'dan ayrılmadan önce Millî Mücâdele'nin önderi ve yeni Türk Devleti'nin kurucusu Mustafa Kemal Paşa ile bir görüşme yapmayı çok arzu etmiş onunla yapabileceğini umduğu bir yada iki saatlik bir görüşme için Ankara'da kaldığı günler boyunca uzun bir soru listesi hazırlamıştı.

2 Ocak'ta Mustafa Kemal Paşa'yla bir randevu ayarlamak için Hariciye Vekaleti'ne başvuran Clair Price, 9 Ocak'ta Mustafa Kemal Paşa'nın kendisiyle görüşeceğini öğrenmişti²⁴. TBMM'nin o günkü oturumunun kapanışından sonra saat 2 civarında yarım saatlik bir görüşme için ayarlanan bu randevu, aynı gün Amerikalı gazeteciye bildirilmişti.

Mustafa Kemal Paşa için "O dünyadaki tüm insanlar içinde tanışması en kolay, ama bulunması en zor adamlardan biridir" diyen Clair Price o gün görüşmenin yapılacağı meclis binasına gelmiş ve meclisteki oturum bittikten sonra Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilmişti.

Clair Price, Mustafa Kemal Paşa'yla karşılaşması ve ona dair izlenimlerinden şöyle bahsetmekteydi:

"... Odada gösterişsiz düz bir masa vardı ve masanın arkasında köşede duran, üzerine altın sarısı Türkçe harfler işlenmiş uzun yeşil bir sancağın yeşil kıvrımları göze çarpıyordu. Masanın arkasında koltukta sivil giysileriyle oturan Mustafa Kemal'in askeri endamı, beni selamlamak için ayağa kalktı. Karşımda büyük, demir grisi bir kalpağın altında demir yüzü bir adam duruyordu. Fransızca konuşuyordu ve alt

²³ Hakimiyet-i Milliye, 8 Kanun-ı sani 1338/8 Ocak 1922, No:399, Yenigün, 9 Kanun-ı sani 1338/9 Ocak 1922, No:772-385.

²⁴ Hakimiyet-i Milliye, 10 Kanun-ı sani 1338/10 Ocak 1922, No:401.

dışlerinden yansıyan altın parıltısı bir an için insanın aklına süvarileri getiren tavırlarındaki askeri sertliğe, hoş bir nitelik kazandırıyordu.

“Son derece yalın hatlara sahip olan bir yüzü vardı. Kalpağının alt ucu doğruca kaşlarına kadar inmiş ve kaşları ile gözleri arasında bir boşluk bırakmamıştı. Paşa'nın ara sıra kendisini gözbebeklerindeki o dikkate değer bakışta açığa vuran sinirlilik halleri meşhurdur. Ama o öğleden sonra onunla konuştuğum tüm süre boyunca o uçuk mavi gözleri, benim üzerimden hiç ayrılmadı ve beni hiç yalnız bırakmadı.

“... En yumuşak konuşma tonuyla, neredeyse fısıldar gibi ya Türkçe ya da Fransızca konuşuyordu ve en ufak bir haşinlik belirtisi göstermekten uzak kalmayı başararak sözünü esirgemez bir içtenlikle düşüncelerini ifade ediyordu... Diğer iyi askerlerde olduğu gibi onda da en ufak bir yapmacık tavır belirtisi yoktu. Doğu'nun abartılı nezaketini bize, Batılılara karşı göstermiyordu...”²⁵.

Clair Price Mustafa Kemal Paşa'nın üzerinde bıraktığı etkiyi yukarıdaki sözlerle ortaya koyarken, “O sadece bulunması zor bir adam değil, aynı zamanda uzun süre bir yerde tutulması güç bir insandı” sözlerinde vurguladığı gibi, Paşa'nın son derece meşgul olduğu izlenimi Price'a kendisine ayrılan yarım saatle sınırlı zamanı en iyi şekilde değerlendirme gereğini hissettirmiş ve listesindeki soruları hızla tüketme çabasına sevketmişti.

Mustafa Kemal Paşa'nın Kapitulasyonlar ve Batılılar hakkında görüşlerini alan Amerikalı gazeteci onun Türkiye'de çözülmesi gereken sorunlardan bahsetmesi üzerine bu sorunların ne olduğu sorusunu sormuş, Mustafa Kemal Paşa bu soruya şöyle cevap vermişti:

“Ülkeyi gördünüz, Türkiye'nin hangi koşullarda olduğunu biliyorsunuz. Köylerimiz, kentlerimiz, haberleşmemiz, her şeyin, yeni baştan temelden inşa edilmesi gerekir. Geçmiş dönemlerde iyi bir ordumuz vardı. O dönem Avrupa'da daha iyi bir ordu olduğuna inanmıyorum. Ama yakında seferberliği kaldırabileceğimizi umuyorum ve işte o zaman gerçek iş başlayacak. Sorumluluğumuz altında potansiyel olarak zengin bir ülke olacak ve elimizden geleni yapmak gibi son zamanlara kadar sahip olmadığımız bir hakkımız olacak. Türkiye'yi ismine layık bir ülke yapmak istiyoruz. Bu

²⁵ Price, Türkiye'nin Yeniden Doğuşu, s.10,14.

ülkeye sadece kendi uygarlığımızın sunduğu en iyi değerleri değil, aynı zamanda diğer uygarlıklardan alacağımız en iyi değerleri de vermek istiyoruz. Bu amaca ulaşmak için başkalarının yardımlarını memnuniyetle karşılayacağız. Ama görevimizin doğası gereği başkalarından sağlayacağımız yardımlar, kendi çabalarımızın bir destekleyicisi olmak zorundadır. Biz kendimiz başaramazsak, başka kimse başaramaz”²⁶.

Mustafa Kemal Paşa, Yeni Türkiye'nin sorunları ve geleceğiyle ilgili düşüncelerini yukarıda olduğu gibi gayet açık ve samimi bir ifadeyle ortaya koyarken, Amerikalı gazetecinin sorularına cevaplar aynı tarzda karşılık bulmuştu. Clair Price konuşma sırasında bir ara Paşa'dan Ankara'dan başka bir yerde bulunması mümkün olmayan fotoğraflarını istemiş, Mustafa Kemal Paşa da göndereceğine söz vermişti. İstanbul'a döndükten sonra bu olayı 30 yıldan beri burada yaşayan batılı bir arkadaşına anlatan Clair Price, arkadaşının “fotoğrafları gönderdi mi?” sorusuna “gönderdi” cevabını vermesi üzerine şöyle söylediğini ifade etmişti.

“Gerçekten bir Türk'ün bu dünya üzerinde seni bir ay bekletmeksizin herhangi bir konuda kesin bir söz vermesini sağlayabildiysen o zaman bu ülkede bir devrim olduğu kesindir”²⁷.

Clair Price Mustafa Kemal Paşa'nın üzerinde bıraktığı derin etkiyle görüşmeden memnun bir şekilde ayrılmıştı. Bu arada gayr-i resmi temsilci olarak Amerika'nın ticari çıkarlarını Ankara üzerinden yoklamak amacıyla gönderilen Julian Gillespie ile sık sık bir araya gelen Clair Price, Gillespie'nin hükümet yetkileriyle yaptığı bazı temaslarına birlikte katılmıştı²⁸.

26 Aralık'tan beri Ankara'da bulunan Julian Gillespie, 11 Ocak'ta²⁹ buradan İstanbul'a gitmek üzere ayrılacak olan Clair Price'a 10 Ocak'ta sansüresiz olarak yazdığı kişisel mektubunu, İstanbul'daki Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Mark Bristol'e ulaştırmasını isteyecekti. Okunmayacağından emin olarak Price'a teslim edilen bu mektupta Gillespie, Ankara'da yaşanan diplomatik yoğunluktan, imzalanan antlaşmalardan, (Türkiye-Ukrayna ve Kars Antlaşmaları) Amerika'nın ticari yatırımları

²⁶ Price, Türkiye'nin Yeniden Doğuşu, s.16.

²⁷ Price, Türkiye'nin Yeniden Doğuşu, s.15.

²⁸ Orhan Duru, Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1978, s.144-145.

²⁹ Vakıf, 13 Kanun-i sani 1338/13 Ocak 1922, No:1471.

üzerinde Ankara'nın resmi ağızlarından yapılan yoklamalar hakkında bilgiler vermekteydi. Bu mektupta, Türk yetkililerin Clair Price'a karşı rahat bir tutum içinde olduklarını, ona ne istediye verdiklerini ve Price'a ne verildiye hepsine baktığını fakat tam kopya diye verdikleri Türk-Fransız antlaşmasıyla ilgili belgeler konusunda onu hayal kırıklığına uğrattığını, belki de Türklerin, Price'ın gözlerini boyadıklarını sandıklarını fakat bu konuda onun bir şey söylemeyeceğine dair söz verdiğini ancak aynı kopyanın kendisine de verilmesi halinde bunu dile getireceğini, Franklin Bouillon'un bu kadar basit ve zararsız bir antlaşmayı imzalamak için 2 ay Ankara'da kaldığına inanmadığını belirtmişti³⁰.

Anlaşılan Amerikalı Ataşe, batılı bir devletin Ankara'yla masaya oturup, herhangi bir ayrıcalık elde etmeden o masadan kalkabileceğini mümkün görmüyordu ve bu tarz düşünce sadece Gillespie'ye has da değildi. Konu üzerinde merak ve kuşku birer ziyaret sebebi yaratan birçok yabancıyı Ankara yoluna taşımıştı.

Kuşkusuz Amerikalı gazeteci, Gillespie'nin emanetini İstanbul'da Amiral Mark Bristol'e ulaştırmıştı.

11 Ocak'ta İstanbul'a gitmek üzere Ankara'dan ayrılan Clair Price, burada konuk olduğu 21 gün boyunca Türkiye ve Türkler hakkında gerçekleri yerinden ve ilk ağızdan dinleme imkanı bulmuş, edindiği değerli bilgiler ve aldığı görüşlerin yanı sıra, kendisine gösterilen her türlü yardım ve Türk misafirperverliğinden oldukça memnun kalmıştı.

Bir süre eşiyile İstanbul'da ikamet edecek olan Clair Price temaslarına ve Türkiye ile ilgili çalışmalarına burada devam edecekti.

Amerikalı gazeteci İstanbul'a döndükten sonra, Ankara ziyareti ve bu ziyaretle ilgili düşünceleri merak konusu olmuş, Vakıf gazetesi kendisiyle yaptığı bir görüşmede Ankara ve Kuva-yı Milliye hakkında izlenimlerini sormuştu. Bu soruya 5-6 ay yazı yazmaya yetecek görüş ve fikre sahip olduğu ve Amerika'ya göndereceği yazıların 6 ayını bu konunun oluşturacağı cevabını veren Clair Price, Türkiye'nin geleceğinin Türk halkına bağlı olduğunu, Türk halkının çabası, girişimi ve fedakarlığı sayesinde Yeni Türkiye'nin kuvvetli bir hükümet, büyük bir devlet olarak çıkacağını belirterek, Ankara Hükümeti'nin askeri bir hükümet olarak işe başladığını, bu idarenin son zamanlarda

³⁰ Duru, Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları, s.144.

mülki idareye dönüştüğünü, bugün hükümetin ülkeyi Yunan istilasından kurtarmaya çalıştığını ve bunda da hiç şüphesiz başarılı olacağını ifade etmişti.

Yunan istilasından kurtarıldıktan sonra, ülkenin iyileştirilmesi ve doğal zenginliğinin geliştirilmesi için Yeni Türkiye'nin uğraş vereceğini vurgulayan Clair Price, ticaret ve sanayiye ilerleyen ve bunu geliştiren devletlerin güçlü, ticaret ve sanayiye önem vermeyenlerin de güçsüz ve geri devletler olduğunu söyleyerek, dünyada güçlü ülkelerin, güçsüz olanları oyunağı haline getireceğini belirtmişti. "Eğer Türkiye yabancı tahakkümünden kurtulmak istiyorsa doğal zenginliğini geliştirmeli, kuvvet ve kudret sahibi olmalı ve medeni devletler arasında bir yer edinmelidir. İşte Ankara Hükümeti erkânı hep bunları takdir etmiştir ve Türkiye'nin geleceğı için çizdikleri programda hep bunu gaye edinmişlerdir" diyen Clair Price, Ankara'nın askeri durumu hakkında sorulan bir soruya da, batının ve özellikle Amerika'nın askeri durumla ilgilenmediğini, kendisi cepheye gitmediğinden askeri durum hakkında bir bilgisi bulunmadığını ancak emin olduğu bir şey varsa o da, Yunanlıların işinin artık bittiğini ve sonucun malum olduğunu, mücadele ne kadar uzun sürerse sürsün, Yunanlıların Anadolu'dan atılacağını söyleyerek, Amerika'nın askeri durumdan ziyade savaştan sonraki Türkiye'nin ne olacağını anlamak istediğini belirtmişti³¹.

Aslında Clair Price, bu sorunun cevabını 9 Ocak 1922'de Mustafa Kemal Paşa ile meclisteki odasında yaptığı görüşmede bizzat kendisinden almıştı. Hatta görüşmeden sonra odasına gelip penceresinden dışarı baktığında orduya malzeme taşıyan ve başında çoğı Türk kadınlarının bulunduğu kağı arabalarından oluşan uzun konvoyu görmüş içinden "İşte Türk askeri geleneğı tarafından yüzyıllarca önce keşfedilmiş köylülüğün sessiz inatçı gücü!" demişti. Tıpkı bir Amerikalı olarak Amerika'nın merak ettiği savaştan sonraki Türkiye'nin durumu ne olacak sorusunu Price, penceresinden yukarıda ifade ettiği görüntüye bakıp, "Acaba Türkler köylülüğün bu inatçı ve sessiz gücünü, kendi yerli askeri geleneklerinden çekip, yeni ve batılı bir ekonomik geleneğe doğru yönlendirebilecekler mi" diye önce kendisine sormuştu. Ama o cevabı ya da gerçeğı kimin bildiğini de biliyordu. Mustafa Kemal! Ve ona sormuştu.

³¹ Vakıf, 3 Şubat 1338/1922, No:1490.

“Başaracağınızı düşünüyor musunuz?” Paşanın cevabı gayet net olmuştu.

“Barıştan iki yıl sonra dönecek olursanız nasıl bir başlangıç yaptığımızı görürsünüz”³².

³² Price, Türkiye'nin Yeniden Doğuşu, s.16-17.

BİBLİYOGRAFYA

Atay, Falih Rıfkı, Atatürk'ün Bana Anlattıkları, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986.

Duru, Orhan, Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1978.

Price, Clair, Türkiye'nin Yeniden Doğuşu, Çev:Bilal Çölgeçen, Yeni Hayat Kütüphanesi, İstanbul, 2003.

Hakimiyet-i Milliye

İleri

Tevhid-i Efkar

Vakit

Yenigün

ÖZET

20 Aralık 1921'de Ankara'yı Amerikalı bir gazeteci ziyaret etti. Bu Newyork Times gazetesi muhabiri Clair Price'dı.

Clair Price, 1920 yazından itibaren Amerika'da Rum ve Ermeni propagandacılarının Türkiye aleyhinde süren yoğun faaliyetleri sırasında tarafsız yazılarıyla, 1921 yılı ortalarından itibaren de Türk Millî Mücadelesi lehinde yazdığı makalelerle dikkatleri üzerine toplamıştı. Böylece Türkiye'de olup bitenler hakkında Amerikan kamuoyunun aydınlatılmasına çalışan Price, Amerikan basınının ilgisini çekip, Türk davasının artarak işlenmesine vesile olmuştu.

Ankara'da kaldığı 21 gün boyunca Türk gazetecileri ve hükümet yetkilileriyle görüşmeler yapan Clair Price, Millî Mücadele ile ilgili düşünceleri ilk ağızlardan dinlemiş ve Türklerin büyük bir azimle yürüttükleri haklı mücadelelerinde başarılı olacakları inancını dile getirmişti.

Clair Price 9 Ocak 1922'de Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüş, onun Kapitülasyonlar, savaştan sonra Türkiye'nin yapacağı işler ve çözeceği sorunlarla ilgili fikir ve düşüncelerini öğrenmişti. Mustafa Kemal Paşa'yı dünyanın yetiştirdiği en büyük zeka ve şahsiyetlerden biri olarak tanımlayan Price, yarın tarihin bu saygıdeğer ismi listesine alacağını vurgulamıştı. Clair Price, Ankara'dan edindiği izlenimler, Mustafa Kemal Paşa'dan istediği fotoğraflar ve Türk-Fransız Antlaşması'yla ilgili (Ankara İtilafnâmesi) kopya belgeler, yanında olmak üzere 11 Ocak 1922'de Ankara'dan İstanbul'a gitmek üzere ayrılmıştı.

Anahtar Kelimeler: Clair Price, Mustafa Kemal Paşa ve Clair Price, Türk Gazetecileri ve Clair Price.

ABSTRACT

AN AMERICAN JOURNALIST, CLAIR PRICE IN ANKARA

On 20th December 1921, an American Journalist visited Ankara. This was Clair Price, a reporter of Newyork Times.

As of 1920 summer, during intensive Greek and Armenian propagandists against Turkey, Clair Price attracted all the attentions to him with his articles supporting Turkish National Struggle as of in the middle of 1921 year. So, Price, trying to express the events which took place in Turkey to American public, attracted the attention of American Press, and led to Turkish case to be tackled.

During 21 days he stayed in Ankara, he interviewed Turkish Journalists and authorities, and listened the ideas about National Struggle from the first mouths and put forward that the Turks would be succesful in their struggles they carried out with a great difficulties.

Clair Price interviewed with M.Kemal Pasha on 9th January 1922, and learned from his ideas about Capitulations, and the Works to be done after the war, the problems to be solved in Turkey. Price, recognizing M.Kemal Pasha as the greatest genius and personality the world grew up emphasized that the history would take this respectful name in its list. With the observations he obtained from Ankara and photographs which he demanded from M.Kemal

Pasha and copy-documents dealing with Turkish-French Treaty (Ankara Treaty), he left Ankara to go to İstanbul on 11th January 1922.

Key Words: Clair Price, Mustapha Kemal Pasha and Clair Price, Turkish Journalists and Clair Price.